

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

19 listopada 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 19 listopada 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 8 lipca 2022 r., V ACa 264/22,
w sprawie z powództwa A.M. i T.T.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,

I. oddała skargę kasacyjną;

**II. zasądza od pozwanego na rzecz każdego z powodów po
2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego wraz z odsetkami w wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia
od dnia doręczenia obowiązkanemu odpisu niniejszego wyroku.**

Adam Doliwa Mariusz Łodko Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

W pozwie skierowanym przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W. powodowie A.M. i T.T. wniesli o ustalenie, że umowa kredytu hipotecznego na cele mieszkaniowe [...] nr [...] z 24 października 2008 r. zawarta między A.M. i T.T. a Bankiem spółką akcyjną w W. jest nieważna oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwoty 121 258,37 zł i 30 275,69 CHF, w przypadku obu kwot z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia doręczenia pozwu do dnia zapłaty.

Wyrokiem z 20 grudnia 2021 r., Sąd Okręgowy w Toruniu, ustalił, że umowa kredytu hipotecznego jest nieważna i zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwoty 121 258,37 zł oraz 30 275,69 CHF, w obu przypadkach z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 27 kwietnia 2021 r. do dnia zapłaty.

Wyrokiem z 8 lipca 2022 r., Sąd Apelacyjny w Gdańsku, oddalił apelację pozwanego.

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, przyjmując je za podstawę swojego rozstrzygnięcia. Odmienne niż Sąd Okręgowy ocenił kwestię ważności umowy ze względu na kryteria określone w art. 58 § 1 k.c., stwierdzając brak przesłanek nieważności na tej podstawie. Podzielił natomiast w całości argumentację Sądu pierwszej instancji w odniesieniu do abuzywności postanowień umowy. Wskazał, że niedozwolony charakter kwestionowanych postanowień umowy wynika z przyznania przedsiębiorcy prawa do jednostronnego kształtowania wysokości świadczeń stron umowy. Podkreślił ponadto, że zasadniczą przyczyną dyskwalifikującą przedmiotową umowę było rażące naruszenie przez pozwanego obowiązku informacyjnego względem powodów. Sąd Apelacyjny przyjął, że skutkiem abuzywności jest nieważność umowy, uznając za niezasadne zarzuty pozwanego dotyczące możliwości utrzymania jej w mocy. Podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji dotyczące wymagalności roszczenia niezwłocznie po wezwaniu do zapłaty, co przesądzało o terminie początkowym naliczania odsetek. Nie uwzględnił także zarzutów odnoszących się do kwestii potrącenia i zatrzymania.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiódł pozwany, zaskarżając wyrok w całości w oparciu o zarzuty naruszenia art. 189 k.p.c.; art. 321 § 1 w zw. z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c.; art. 481 § 1 k.c.;

art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w zw. z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej oraz w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 58 k.c. oraz w zw. z art. 353¹ k.c.; art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 355 § 1 k.c.; art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 56 k.c. w zw. z art. 41 ustawy - Prawo wekslowe i art. 358 § 2 k.c.; art. 69 ust. 3 ustawy - Prawo bankowe w zw. z art. 385¹ 1 i 2 k.c.; art. 498 k.c. i art. 499 k.c. w zw. z art. 203¹ k.p.c.; art. 455 k.c., art. 496 k.c. i art. 497 w zw. z art. 455 k.c.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy. Wniósł także o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę powodowie wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie na ich rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu ze względu na niezasadność podniesionych w niej zarzutów.

W pierwszej kolejności rozważenia wymagają zarzuty, według których w okolicznościach rozpoznawanej sprawy niedopuszczalne było ustalenie nieważności umowy na podstawie art. 189 k.p.c. Skarżący podnosi, że powołany przepis, zgodnie z jego treścią, stanowić może podstawę ustalenia istnienia albo nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, nie można jednak na tej podstawie ustalić nieważności umowy. Ponadto w ocenie skarżącego zawarte w pozwie żądanie ustalenia nieważności umowy dotyczy jedynie nieważności z mocy prawa, nie zaś nieważności będącej skutkiem stwierdzenia abuzywności niektórych postanowień umowy, co ma przesądzać o tym, że w przedmiotowej sprawie Sądy wyrokowały ponad żądanie.

Zgodzić się należy, że w art. 189 k.p.c. jest mowa o ustaleniu istnienia albo nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, tymczasem umowa, jako rodzaj czynności prawnej, nie jest stosunkiem prawnym, ale zdarzeniem prawnym, będącym źródłem stosunku prawnego. Jednocześnie w orzecznictwie, w tym również w licznych orzeczeniach dotyczących umów kredytu waloryzowanego kursem CHF, za dopuszczalne uznaje się zarówno żądanie powództwa obejmujące ustalenie nieważności umowy, jak i sformułowanie przez Sąd rozstrzygnięcia o treści odpowiadającej takiemu żądaniu (postanowienia SN: z 23 lipca 2025 r., I CSK 4092/23; z 21 maja 2025 r., I CSK 4084/23; z 25 kwietnia 2025 r., I CSK 1675/24). Nie ulega przy tym wątpliwości, że nieważność umowy skutkuje nieistnieniem stosunku prawnego, którego źródło umowa ta miała stanowić. Jednocześnie brak jest podstaw do przyjęcia, aby żądanie ustalenia nieważności umowy nie obejmowało nieważności będącej następstwem abuzywności niektórych postanowień umowy. Twierdzenie to pozbawione jest podstaw normatywnych. W szczególności brak jest przepisów, z których wynikałoby, że brak związania stron umową na skutek zawarcia w niej klauzul abuzywnych nie mieści się w pojęciu nieważności. Przeciwnie, w orzecznictwie wskazuje się, że umowa, która ze względu na niedozwolony charakter niektórych jej postanowień nie może być utrzymana w mocy, jest bezwzględnie nieważna albo, że występuje skutek równoznaczny z nieważnością. Wobec powyższego, ustalenia nieważności spornej umowy kredytowej w sytuacji, gdy powodowie domagali się ustalenia jej nieważności, nie można ocenić jako orzekania ponad żądanie.

Z ustalonego w sprawie stanu faktycznego jednoznacznie wynika, że w treści spornej umowy wysokość świadczeń spełnianych przez kredytobiorców ustalona została na podstawie kursu CHF. Kurs ten miał być ustalany na podstawie tabeli kursów obowiązujących w banku i ustalanych przez bank w sposób, który nie został określony w umowie, a przy tym bez udziału i wiedzy kredytobiorców. Postanowienia tego rodzaju, pozostawiające bankowi pełną swobodę w jednostronnym ustaleniu wysokości należnych świadczeń są konsekwentnie uznawane w orzecznictwie za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., jako sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające interes konsumentów (m.in. wyroki SN: z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 30 września 2020 r.,

I CSK 556/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020 r. Nr 7-8, poz. 64; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134). Ocena spornych postanowień umowy kredytowej jako abuzywnych, dokonana przez Sąd Apelacyjny, jawi się zatem jako w pełni uzasadniona i brak jest podstaw dla oceny odmiennej. W szczególności, jak wielokrotnie wyjaśniano w orzecznictwie, dla wspomnianej oceny bez znaczenia pozostaje powoływany przez skarżącego fakt, że w chwili zawarcia umowy oprocentowanie kredytu było dla powodów korzystne. Nie podważa to bowiem przewidzianego w umowie mechanizmu jednostronnego kształtowania wysokości świadczeń kredytobiorców przez bank.

Niezasadny jest również zarzut wskazujący, że klauzula ryzyka walutowego nie może zostać uznana za abuzywną, ponieważ określa główne świadczenia stron i została sformułowana w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 k.c. *in fine*). Podzielić należy utrwalone stanowisko orzecznictwa, zgodnie z którym jednoznaczność postanowienia umowy rozumieć należy szerzej niż tylko w sposób odnoszący się do sformułowania gramatycznego. Konieczne jest bowiem również, aby umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działania mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (m.in. wyroki TSUE: z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-782/19 VB i inni przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA, Procureur de la République; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt.; z 20 września 2018 r., C-51/17 OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. Przeciwko Teréz Ilyés i Emilowi Kissowi; z 20 września 2017 r., C-186/16, R. P. Andriciu i in. przeciwko Banca Românească SA; z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt;

wyroki SN: z 25 lipca 2024 r., II CSKP 1424/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22). Warunki powyższe nie są spełnione w sytuacji, gdy - jak w przypadku umowy zawartej przez powodów i pozwanego - sposób ustalania kursów walut nie został określony w umowie, ale pozostawiony swobodnemu uznaniu kredytodawcy.

Nie można podzielić również stanowiska pozwanego o zasadności odrębnej oceny abuzywności klauzuli wprowadzającej mechanizm indeksacji kwoty kredytu do CHF (klauzula ryzyka walutowego) oraz klauzuli określającej sposób ustalenia kursu tej waluty (klauzula kursowa). Przeciwnie, na akceptację zasługuje pogląd orzecznictwa zgodnie z którym obie wymienione klauzule składają się łącznie na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm indeksacji. Klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej, pozwalającej na ustalenie wysokości świadczeń stron. Z kolei zamieszczenie klauzuli przeliczeniowej ma rację bytu wyłącznie w umowie, w której znaczenie ma ryzyko kursowe (zob. m.in. wyroki SN: z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22; z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 382/22).

Niedopuszczalność dokonania odrębnej oceny klauzuli przeliczeniowej i klauzuli ryzyka walutowego wynika również z treści uchwały pełnego składu Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024, nr 12, poz. 118). Powyższa uchwała ma moc zasady prawnej, wiążącej Sąd Najwyższy również w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę (art. 87 § 1 u.SN). Ewentualne odstępianie od niej wymagałoby ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały składu całej Izby Cywilnej, przy czym nie ma przesłanek do wystąpienia o podjęcie takiego rozstrzygnięcia. Motywy cytowanej uchwały, wyrażone w jej uzasadnieniu, należy uznać za aktualne. Według pkt 1 powołanej uchwały w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Z kolei w myśl pkt 2 - w razie

niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Za niezasadne należy tym samym uznać zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące możliwości utrzymania spornej umowy w mocy jako kredytu waloryzowanego kursem CHF ustalonym w sposób inny niż określony w umowie. W szczególności w orzecznictwie odrzucono możliwość zastąpienia kursu określonego w tabeli banku kursem ustalonym poprzez odwołanie się do średniego kursu NBP w oparciu o treść art. 358 § 2 k.c. (m.in. wyroki SN: z 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24; z 7 maja 2024 r., II CSKP 892/23; 27 marca 2024 r., II CSKP 1258/22; z 31 marca 2023 r., II CSKP 775/22; z 24 stycznia 2023 r., II CSKP 303/22).

Wobec powyższego, Sąd Apelacyjny trafnie przyjął, że skutkiem wyeliminowania z umowy klauzul abuzywnych jest nieważność spornej umowy kredytowej. Brak jest bowiem możliwości utrzymania jej w mocy. Bez znaczenia przy tym pozostaje fakt zawarcia przez strony aneksu do przedmiotowej umowy. W orzecznictwie wyjaśniono, że uchylenie skutków abuzywności postanowień umowy w wyniku jej zmiany (aneksu) może nastąpić tylko wówczas, gdy konsument zrezygnował z wyciągania konsekwencji z tej abuzywności, co zakłada, że wiedział o niedozwolonym charakterze klauzul i związanych z tym konsekwencjach (m.in. wyroki SN: z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 25 października 2023 r., II CSKP 810/23 i powołane tam dalsze orzecznictwo). W stanie faktycznym przyjętym za podstawę zaskarżonego wyroku brak okoliczności, które potwierdzałyby spełnienie powyższych przesłanek.

Nietrafny jest także zarzut dotyczący rozstrzygnięcia o odsetkach. Roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia ma charakter bezterminowy. Tym samym obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie od kwoty przypadającej do zwrotu powstaje w chwili wyznaczonej na podstawie art. 455 k.c., a zatem niezwłocznie po wezwaniu do zwrotu świadczenia (m.in. wyroki SN: z 18 lutego 2015 r., III PK 83/14, OSNP 2016, nr 10, poz. 127; z 28 kwietnia 2004 r., V CK 461/03; z 22 marca 2001 r., V CKN 769/00; z 21 lutego 1989 r., I CR 14/89). W orzecznictwie dotyczącym bezpośrednio skutków nieważności umowy kredytowej z powodu abuzywności jej postanowień wskazuje się, że konsument może domagać się odsetek za opóźnienie od chwili upływu terminu do wykonania zobowiązania zwrotu przez przedsiębiorcę

świadczeń spełnionych przez konsumenta po otrzymaniu wezwania do ich zwrotu (m.in. wyroki SN: z 18 lutego 2025 r., II CSKP 2103/22; z 14 lutego 2025, II CSKP 1996/22; postanowienia SN z 20 marca 2025 r., I CSK 2315/24; z 13 grudnia 2024 r., I CSK 322/24).

Odnosząc się z kolei do zarzutu dotyczącego nieuwzględnienia podniesionego przez pozwanego w odpowiedzi na pozew zarzutu zatrzymania zauważyć należy, że w postanowieniu z 8 maja 2024 r., C-424/22, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej rozstrzygnął, iż art. 6 ust. 1 oraz art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie powołaniu się przez instytucję bankową na prawo zatrzymania w sporze z konsumentem żądającym stwierdzenia nieważności umowy kredytu hipotecznego. Uwzględnienie zarzutu zatrzymania zgodnie z twierdzeniami pozwanego pozostawałoby zatem w sprzeczności z wykładnią przepisów ustawy dokonywaną zgodnie z powołaną dyrektywą. Dodatkowo należy wskazać, że również Sąd Najwyższy wypowiedział się w tym zakresie. W uchwale z 19 czerwca 2024 r. (III CZP 31/23) stwierdzono, że prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony. Natomiast w uchwale z 5 marca 2025 r. (III CZP 37/24) wskazano, że w razie dochodzenia od banku zwrotu świadczenia spełnionego na podstawie umowy kredytu, która okazała się niewiążąca, bankowi nie przysługuje prawo zatrzymania na podstawie art. 496 w zw. z art. 497 k.c.

Niezasadny okazał się również zarzut dotyczący nieuwzględnienia zarzutu potrącenia wierzytelności powodów z wierzytelnością pozwanego. Sąd Apelacyjny trafnie odwołał się do przesłanki wymagalności obu wierzytelności wskazując, że w chwili złożenia oświadczenia przysługująca bankowi wierzytelność nie była jeszcze wymagalna. Jej wymagalność, jak wskazano w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, w przypadku zobowiązania bezterminowego na podstawie art. 455 k.c. powstaje niezwłocznie po wezwaniu do zapłaty. Tymczasem, jak wynika z treści uzasadnienia, oświadczenie o potrąceniu nie zostało poprzedzone stosownym wezwaniem i w chwili, gdy zostało złożone wierzytelność przedstawiona do potrącenia nie była jeszcze wymagalna.

Nie zasługuje na uwzględnienie także zarzut, zgodnie z którym Sąd Apelacyjny w sposób niewyczerpujący i niepełny poinformował konsumenta o skutkach prawnych, jakie może spowodować ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego ze spornej umowy. Skarżący wskazuje, że zarzut ten dotyczy roszczeń pozwanego o zwrot udzielonego kapitału oraz wynagrodzenia za korzystanie z kapitału. Należy jednak zauważyć, że kwota kapitału wypłaconego przez bank na podstawie spornej umowy kredytowej była powodom znana. W odniesieniu do drugiego z wymienionych roszczeń należy kolei zwrócić uwagę na orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zgodnie z którym art. 6 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście nieważności umowy kredytowej zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem stoją one na przeszkodzie takiej wykładni prawa krajowego, iż instytucja bankowa może domagać się od konsumenta rekompensaty przekraczającej zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania umowy oraz ustawowe odsetki za zwłokę liczone od dnia wezwania do zapłaty (wyroki TSUE: z 7 grudnia 2023 r., C-140/22; z 15 czerwca 2023 r., C-520/21; postanowienie TSUE z 11 grudnia 2023 r., C-756/22). Z tego względu w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że zagadnienia związane z pouczeniem powodów jako konsumentów o skutkach nieważności umowy w kontekście ich ewentualnej zgody na abuzywne postanowienia mają obecnie drugorzędne znaczenie (m.in. wyroki SN: z 11 marca 2025 r., II CSKP 989/23; z 28 lutego 2025 r., II CSKP 380/23; z 14 lutego 2025 r., II CSKP 935/23; z 31 stycznia 2025 r., II CSKP 337/23).

Mając na uwadze przytoczoną argumentację, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., oddalił skargę kasacyjną.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 § 1, 1¹ i 3 k.p.c., art. 99 k.p.c., art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. oraz art. 10 ust. 4 pkt 2 i § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Adam Doliwa

Mariusz Łodko

Piotr Telusiewicz

[SOP]

